

bohoslovska terminolohiia: vid istorychnykh tradytsii do novykh kontseptsii: Materialy Vseukrainskoi naukovoï konferentsii, Lviv, 13-15 travnia 1998r. Lviv, 1998. S. 280.

Summary

Olesia Bartashuk, Alla Nikolaieva

Sacred Lexis in the Poems of Halyna Isaienko

The article presents the analysis of sacred lexis from the poetry of the Podillia region woman writer Halyna Isaienko included in the collections of poems «Molytvamy Sviatiatsia Nebesa» (2001), «Shchedrist Bozha» (2007), «Stezhkamy Svatosti i Prozinnia» (2010), circle «Velykodnii Vernisazh» (2006), and also a considerable number of individual poetry of Christian content. The researched religious lexical items from the poems of Halyna Isaienko on the side of the lexical-semantic groups are divided into a number of meaningful associations – lexical-semantic subgroups of confessional lexis.

Key words: religious motive, confessional lexis, lexical-semantic subgroups of sacred lexis, Bible, Holy Scripture.

Дата надходження статті: «11» листопада 2019 р.

Дата прийняття до друку: «24» грудня 2019 р.

УДК 821.161.2.09

DOI: 10.31475/fil.dys.2020.10.20

ІННА ВОЛЯНЮК,

кандидат філологічних наук

(м.Кременець)

**Мовна метафора та її функції
у поетичних творах Івана Гнатюка**

У статті висвітлено питання про функціональні особливості метафор як різновиду тропів у поетичному доробку письменника-шістдесятника, лауреата Національної премії України ім. Тараса Шевченка Івана Гнатюка. На основі опрацювання лінгвістичної літератури визначено, що метафора як мовна одиниця вторинної номінації розкриває зміст або призначення невідомого предмета через властивості й дії відомого, є потужним засобом розвитку та збагачення семантики і функцій слів.

На конкретних прикладах нами виявлено, класифіковано та проаналізовано мовну метафору як різновид художньо-образного

засобу поетичних творів Івана Гнатюка. Визначено функції метафоричних перенесень у віршах автора – номінативну та експресивну; схарактеризовано композиційну роль метафор як засобів інтеграції поетичного тексту: ці лексичні елементи поєднують різні рівні тексту – логічний, емоційно-образний та конотаційний, створюючи неперевершені художні образи.

За результатами проведеного аналізу, доведено, що метафора є одним із своєрідних прийомів поезії І. Гнатюка, тому дослідження метафоричних перенесень у творах митця дозволяє значною мірою оцінити своєрідність його поетичної майстерності. Цей художній засіб сприяє найбільш повному розкриттю як оригінальності поетичного тексту, так і специфіки метафори як основи мовної його образності.

Ключові слова: метафора, мовна одиниця, поетичний текст, функція, художній образ.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Художня творчість Івана Гнатюка (1929-2005) – талановитого поета, прозаїка, перекладача, лауреата Національної премії України ім. Тараса Шевченка – органічна складова і невід’ємна частина культури українського народу, без якої не можна й уявити національний літературний процес ХХ століття. Як у час виходу перших збірок письменника, так і сьогодні творчість І. Гнатюка викликає професійний інтерес літературознавців, а його складна, навіть трагічна доля цікавить науковців-гуманитаріїв загалом.

Аналіз досліджень і публікацій... Сучасні дослідження життя і творчості письменника представлені переважно статтями у всеукраїнських, а також місцевих часописах. На регіональному рівні це праці О. Василюшина, Л. Проць, Б. Завідняка, П. Сороки, О. Яворської, Г. Чернихівського, Р. Соловчука, А. Стожучка, М. Шалати, П. Шкраб’юка та інших.

Окремих праць, присвячених дослідженню поезики та стилістики поетичних і прозових текстів І.Ф. Гнатюка дуже мало, незважаючи на те, що мистецька спадщина письменника нині досить актуальна. Так, етнічний аспект поетичних творів І. Гнатюка частково висвітлено у розвідці Н. Колошук «Шевченківські традиції у творчості Івана Гнатюка» [9]. Акцентуючи на діалектичному зв’язку поета-шістдесятника із шевченківською традицією, дослідниця наголошує на невмирущості національного духу, оскільки «Гарасове слово було і джерелом натхнення, і мірилом вартості сучасної поезії, і

національним символом, духовним заповітом генія народів» [9, с. 171].

Лінгвістичному аспекту, зокрема вивченню перекладацької діяльності письменника, присвячена праця «Переклади з польської поезії у спадщині Івана Гнатюка» [8].

Образно-лексичний аспект і концептуальні особливості найповнішої збірки Івана Гнатюка «Хресна дорога» висвітлено у статті М. Стецик і Л. Баранської «У кожному звуці живе Україна» [12]. Авторами досліджено лексико-семантичні, контекстуальні та символічні припорошення лексеми *Україна* як засадничої категорії художнього мовомислення поета-в'язня Івана Гнатюка, проведено зіставлення зазначеного слова-образу з особливостями його репрезентації у творчості інших відомих українських поетів.

Лексико-семантичний аспект поетичної спадщини митця досліджено Ю. Браїлко у дисертації «Конфесійна лексика у творчості українських поетів 60-80-х років ХХ століття (семантико-стилістичний аспект)» [1].

Проте маловивченими залишаються питання про функціонально-стилістичне навантаження художньо-образної лексики у поетичних творах І. Гнатюка. З огляду на це досліджувану проблему вважаємо **актуальною**.

Формулювання цілей статті... Мета нашої розвідки – виявити та проаналізувати метафоричні перенесення у поетичних творах Івана Гнатюка та схарактеризувати їхні функції.

Реалізацію названої мети вбачаємо у виконанні таких завдань:

- 1) виявити та класифікувати мовні метафори у віршах І. Гнатюка;
- 2) визначити функції метафоричних перенесень в аналізованих творах письменника;
- 3) схарактеризувати композиційну роль метафор як засобів інтеграції поетичного тексту.

Метафора є одним із найпродуктивніших засобів збагачення мови, виявом мовної економії. Її універсальність виявляється у просторі й у часі, структурі мови та в її функціонуванні [11, с. 5]. Як мовна одиниця вторинної номінації метафора розкриває зміст або призначення невідомого предмета через властивості й дії відомого. Найчастіше метафоричні перенесення можуть базуватися на основі подібності форми, кольору, властивості, подібності вияву почуття, схожості поведінки чи способу дії тощо. Тому метафоризація, як зазначає Л. І. Мацько, є потужним засобом розвитку та збагачення семантики і функцій слів [10, с. 145].

У поетичних творах функції метафор значно ширші, ніж у мові

загалом. Це складне й багатогранне явище, основне призначення якого полягає не лише у вторинній номінації, ці тропи виступають основними елементами мовної організації тексту та виразниками поетичного стилю митця.

Провідна роль у творенні образної експресивності поетичного тексту Івана Федоровича Гнатюка, за нашими спостереженнями, також належить метафорі. Його поетична мова відзначається яскравою, самобутньою образно-метафоричною насиченістю, що є свідченням витонченого чуття слова, вміння знайти найбільш вдалі й доречні засоби для вираження своїх думок, почуттів. Особливістю метафор Гнатюка є їхній тісний зв'язок із фольклорними традиціями образотворення, який полягає в антропоморфізації природи, тобто наділенні її властивостями, притаманними людині. Наприклад:

*«Стоять сади, роздягнуті і босі,
Мов не зими чекають – відкриття...
Як чорно маги, круки чорнооко
Читають книгу мерзлої землі.»* [3, с. 151];
*«І тремтить навкруги
Чистота безборонна, –
Слід людської ноги
Не торкнув її лона.»* [3, с. 302].

Іноді автор тяжіє до використання розгорнутих метафор, які в своєму складі містять кілька метафоризованих компонентів, що дає змогу охопити більший семантичний простір у висловлюванні. З їх допомогою Іван Гнатюк створює неперевершені пейзажні описи:

*«Вже сутінки лягли на пароплав,
І до Печерська ніч прийшла на прощу
Лиш працюваті хвилі без угав
Латаття хмар навпомацки полощуть.
Приліг Дніпро під кручею – і мла
Його покрила тишею німою.»* [3, с. 125];
*«Морозний день – дзвінкий, прозоро-синій,
Аж мерзне сонце в чистому ставку,
І тужно вітер висе на крижині,
Виковзуючи ковзанку дзвінку»* [3, с. 57];
*«Зима обернена у прозу
Німого суму й самоти...
Зима здуріла від зловтіхи –
Сама вже ловить дрижаки»* [5, с. 17].

За допомогою тенітивних конструкцій метафоричного змісту, як

наприклад: *крик душі, весла почуттів, гомін неба, подих світань, біль мовчання, рай радості, пекло мук, крик погляду, марево надії, крило найвності* – автор створює мовні образи. Разом із тим, такі художні словопоеднання дають можливість простежити власне авторські особливості бачення світу чи образу. Найчастіше вони будуються на основі подібності властивості та вияву почуття.

«Думки – човнами на причалі,
І навхрест – весла почуттів...» [3, с. 16];

«Могилками вулики заснули
Під сніжною ковдрою завій» [3, с. 16];

«Наболівся думками і словом,
Саднами душі і мозолів» [3, с. 44];

«І, затаївши біль мовчання,
Заціпивши з водою рот,

Лиш криком погляду – з одчаю
Волає риба до хрипот» [2, с. 109];

«Вже не одурить марево надії,
Ні словоблудство блазнів» [5, с. 25];

«Як страуси, ховають під крило
Наївності – і муки, й небезпеки» [5, с. 24].

Генітивні метафори досить часто будуються на персоніфікованій ознаці при змалюванні пейзажів, інтер'єрів, а також при відтворенні психологічного стану ліричних героїв: «Зрадлива мла людської сліпоти Вже заслонила й душі їх, нівроку.» [5, с. 24]; «Гей, погасли усмішки Стамбула...» [3, с. 54]; «І вже крізь хащі спогадів поволі Іде до мене літо напрямки.» [3, с. 56]; «Щось незбагненне душі огортало, ми чули тільки музику вієса...» [3, с. 405] і под.

У складі таких метафоричних перенесень в І. Гнатюка матеріалізуються простір і час, виливаючись у так звану «філософію гніву», яка, «як краплина в морі: то спалахне і віддзеркалиться у безкінечному просторі, то назавжди зникне...» [4, с. 110]. Наприклад:

«Той гнів не гнів, а біль Батурина і Крут,

Це тартар Соловків і смерч голодомору, –

Задушений в душі, він тлітиме, як трут,

А чи бікфордів шнур у залишках собору.» [4, с. 110] або:

«Чом не спалить вогнем спокути,

Не воздасть за тяжкі гріхи,

За Батурин, Полтаву, Крути –

Жертви злої її [Москви] пихи?!.» [4, с. 30].

Лексичним матеріалом для побудови метафор письменнику також

слугують просторічні слова, словосполучення фразеологічного типу (*спогодилося, гомонить, розхристаний, руба стати* тощо):

«Пішли у гори дні мокробороді –
Спогодилося, й ґрунт уже просох» [2, с. 31];

«*Гомонить розхристаний* Хрещатик.

Поруч – і намети, й паркани.

Ой, нелегко нині захищати

Власну правду волі і вини!

Руба стало – бути чи не бути.

Хресний хід – народ, а не юрма.

І даремно спритні *баламути*

В ньому рибку ловлять крадькома.» [6, с. 15];

«Крізь *шмаття* хмар прорізується промінь» [5, с. 17] і под.

Трапляються в поезії І. Гнатюка художні образи, утворені в результаті зооморфної метафоризації, тобто наділенні предметів і явищ дійсності властивостями тварин. Вони, зазвичай, будуються на основі подібності форми:

«*Вигнувши лебедем шию,*

Місяць пливе понад хатою...

...Туркотітимуть з *місяцем-лебедем*

Над моїми й твоїми дорогами» [3, с. 21].

Словом-домінантою наведеної метафори є лексема *лебідь*, яка допомагає створити уособлений образ місяця, схожого на шию птаха. Також можна навести ще багато інших прикладів використання автором зоометафоризації:

«І на тризні розлуки – під небом

Голубами літатимуть спогади...» [3, с. 21];

«Лиш *вітер* звідкись *вибіжить* – і з дивом,

Як олень насторожений, замре» [3, с. 56];

«У повняві літа – задума осіння,

І смуток, як голуб, воркує в душі.» [3, с. 220];

«Цілий *світ* – у сніжній білизні,

Притаївсь, як білий ведмедисько» [5, с. 16];

«І *буйволами пруть* автомобілі

В міцні обійми лютої зими» [5, с. 17].

Метафоричність Гнатюкової мови досить складна й експресивно насичена, внаслідок чого предмети втрачають звичні обриси, набуваючи нових якостей.

«Млосна *тиша* дихає грозою.

Грім по буквах пробує ази.

Скоро він, як в час палеозою,
Заговорить полум'ям грози» [6, с. 27].

Нерідко накопичення метафор створює передчуття тривоги, болю, переживань:

«Вічний біль непослухів моїх –
Каяттям же їх не відвернути...
Через них голгофою спокути
Стала пам'ять злигоднів і лих» [3, с. 619].

Висновки... Отже, метафора є одним із своєрідних прийомів поезії І. Гнатюка, тому аналіз метафоричних перенесень у творах митця дозволяє значною мірою оцінити своєрідність його поетичної майстерності. Цей художній засіб сприяє найбільш повному розкриттю як оригінальності поетичного тексту, так і специфіки метафори як основи мовної його образності. Основними функціями метафор у віршах митця, за нашими спостереженнями, є номінативна та експресивна. Водночас аналізовані тропи у поетичних творах автора виконують композиційну функцію: ці лексичні елементи поєднують різні рівні тексту – логічний, емоційно-образний та конотаційний, створюючи неперевершені художні образи.

В аналізованих нами творах І. Ф. Гнатюка функціонують різноманітні, як у граматичному, так і в семантичному планах, метафоричні конструкції. Це сприяє створенню єдиного образного художнього простору, стильової та смислової цілісності поезій.

Список використаних джерел і літератури:

1. Браїлко Ю. І. Конфесійна лексика у творчості українських поетів 60 – 80 років ХХ століття (семантико-стилістичний аспект): дис. ... к. філол. наук: 10.02.01 / Браїлко Юлія Іванівна. – К., 2005. – 245 с.
2. Гнатюк І. Ф. Благословляла мати на дорогу: Вірші та поеми / І. Ф. Гнатюк. – К.: Веселка, 1994. – 95 с.
3. Гнатюк І. Вибрані вірші та поеми / Гнатюк І. – Львів: Червона калина, 1995. – 671 с.
4. Гнатюк Іван: життя і творчість: документи, світлини, ілюстрації, твори, спогади, літературознавчі матеріали, листи / [упорядн. Г. М. Капініс]. – Львів: Сполом, 2018. – 284 с.
5. Гнатюк І. Ф. Меч Архистратига: поезії / Гнатюк І. Ф. – Харків: Майдан, 2000. – 112 с.
6. Гнатюк І. Ф. На тризні літа: поезії / Гнатюк І. Ф. – Харків: Майдан, 2002. – 112 с.
7. Гнатюк І. Ф. Нове літочислення: вірші та поеми / Гнатюк І. Ф. – К.: Радянський письменник, 1990. – 99 с.

8. Колошук Н. Г. Переклади з польської поезії у поетичній спадщині Івана Гнатюка / Колошук Н. Г. // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Літературознавство. – 2014 (№9). – С. 64 – 69.

9. Колошук Н. Шевченківські традиції у поетичній творчості Івана Гнатюка / Колошук Н. // Волинь філологічна: текст і контекст : зб. наук. праць. – Луцьк: Східноєвропейський нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2014 (№1). – С. 169 – 179.

10. Мацько Л. І. Риторика: навчальний посібник / Мацько Л. І., Мацько О. М. – К.: Вища школа, 2003. – 311 с.

11. Скляревская Г. Н. Метафора в системе языка / Скляревская Г. Н. – Санкт-Петербург : Наука, 1993. – 146 с.

12. Стецик М., Баранська Л. У кожному звуці живе Україна (вербальний образ України в поезії Івана Гнатюка) / Стецик М., Баранська Л. // Молодь і ринок. – 2012. (№8). – С. 67 – 71.

References:

1. Brailko Yu. I. Konfesiina leksyka u tvorchoosti ukrainskykh poetiv 60 – 80 roktiv XX stolittia (semantyko-stylistychnyi aspekt): dys. ... k. filol. nauk: 10.02.01. Kyiv, 2005, 245 p.

2. Hnatiuk I. F. Blahoslovliala maty na dorohu: Virshi ta poemy. Kyiv, Veselka, 1994, 95 p.

3. Hnatiuk I. Vybrani virshi ta poemy. Lviv, Chervona kalyna, 1995, 671 p.

4. Hnatiuk Ivan: zhyttia i tvorchist : dokumenty, svitlyny, iliustratsii, tvory, spohady, literaturoznavchi materialy, lysty / [uporiadn. H. M. Kapinis]. Lviv, Spolom, 2018, 284 p.

5. Hnatiuk I. F. Mech Arkhystratyha : poezii. Kharkiv, Maidan, 2000, 112 p.

6. Hnatiuk I. F. Na tryzni lita : poezii. Kharkiv, Maidan, 2002, 112 p.

7. Hnatiuk I. F. Nove litochyslennia : virshi ta poemy. Kyiv, Radianskyi pismennyk, 1990, 99 p.

8. Koloshuk N. H. Pereklady z polskoi poezii u poetychnii spadshchyni Ivana Hnatiuka // Naukovyi visnyk Skhidnoieuropeiskoho natsionalnogo universytetu imeni Lesi Ukrainky. Filolohichni nauky. Literaturoznavstvo, 2014 (№9), pp. 64 – 69.

9. Koloshuk N. Shevchenkivski tradytsii u poetychnii tvorchoosti Ivana Hnatiuk, Volyn filolohichna: tekst i kontekst : zb. nauk. prats. Lutsk, Skhidnoieuropeyskyi nats. un-t im. Lesi Ukrainky, 2014 (№1), pp. 169 – 179.

10. Matsko L. I., Matsko O. M. Rytoryka: navchalnyi posibnyk. Kyiv, Vyshcha shkola, 2003, 311 p.

11. Skliarevskaia H. N. Metafora v systeme yazyka. Sankt-Peterburh, Nauka, 1993, 146 p.

12. Stetsyk M., Baranska L. U kozhnomu zvutsi zhyve Ukraina (verbalnyi obraz Ukrainy v poezii Ivana Hnatiuka), Molod i rynek, 2012 (№8), pp. 67 – 71.

Summary
Inna Volanyuk

Language Metaphor and its Functions in the Poetry by Ivan Hnatiuk

The article deals with the functional features of metaphors as a kind of tropes in the poetical work by the writer, winner of the National Prize of Ukraine named after Taras Shevchenko Ivan Hnatiuk. Based on the study of linguistic literature, it is determined that metaphor as a linguistic unit of secondary nomination reveals the content or purpose of the unknown object through the properties and actions of the known, is a powerful means of developing and enriching the semantics and functions of words.

In specific examples, we have identified, classified and analyzed the language metaphor as a kind of artistic-figurative means of Ivan Hnatiuk's poetic works. There where indentified the functions of metaphorical transposition in the poems of the author – nominative and expressive. The compositional role of metaphors as a means of integrating poetic text has been characterized: these lexical elements combine different levels of text – logical, emotionally-shaped and connotative, creating unparalleled artistic images.

According to the results of the analysis, it is proved that metaphor is one of the peculiar receptions by I. Hnatiuk's poetry, so the study of metaphorical transferences in the artist's works allows to assess the peculiarity of his poetic skill. This artistic tool contributes to the fullest disclosure of both the originality of the poetic text and the specifics of metaphor as the basis of its linguistic imagery.

Key words: *metaphor, language unit, poetic text, function, artistic image.*

Дата надходження статті: «10» жовтня 2019 р.

Дата прийняття до друку: «05» листопада 2019 р.

УДК: 304:811.111'27:305

DOI: 10.31475/fil.dys.2020.10.21

ЛЮДМИЛА ВОРОТНЯК,

кандидат педагогічних наук, доцент

(м.Хмельницький)

Гендерні особливості англomовної Інтернет-комунікації

У статті виявлено та проаналізовано основні гендерні характеристики англomовної мережевої комунікації. Встановлено, що мережева комунікація має гендерну маркованість, яка виражається у приналежності до категорій фемінності та маскулінності. Диферентні особливості чоловічої та жіночої мережевої комунікації проявляються на лексичному, фонетичному, стилістичному та синтаксичному рівнях.

Ключові слова: *Інтернет-комунікація, мережеве спілкування, гендерні особливості, фемінність, маскулінність.*